

RIZNICA OBMANA

*Lažovi, obmanjivači, varalice
i neobične istinite priče o najvećim lukavstvima,
podvalama i prevarama u istoriji*

MAJKL FARKVAR

Prevela
Milica Cvetković

■ Laguna ■

Naslov originala

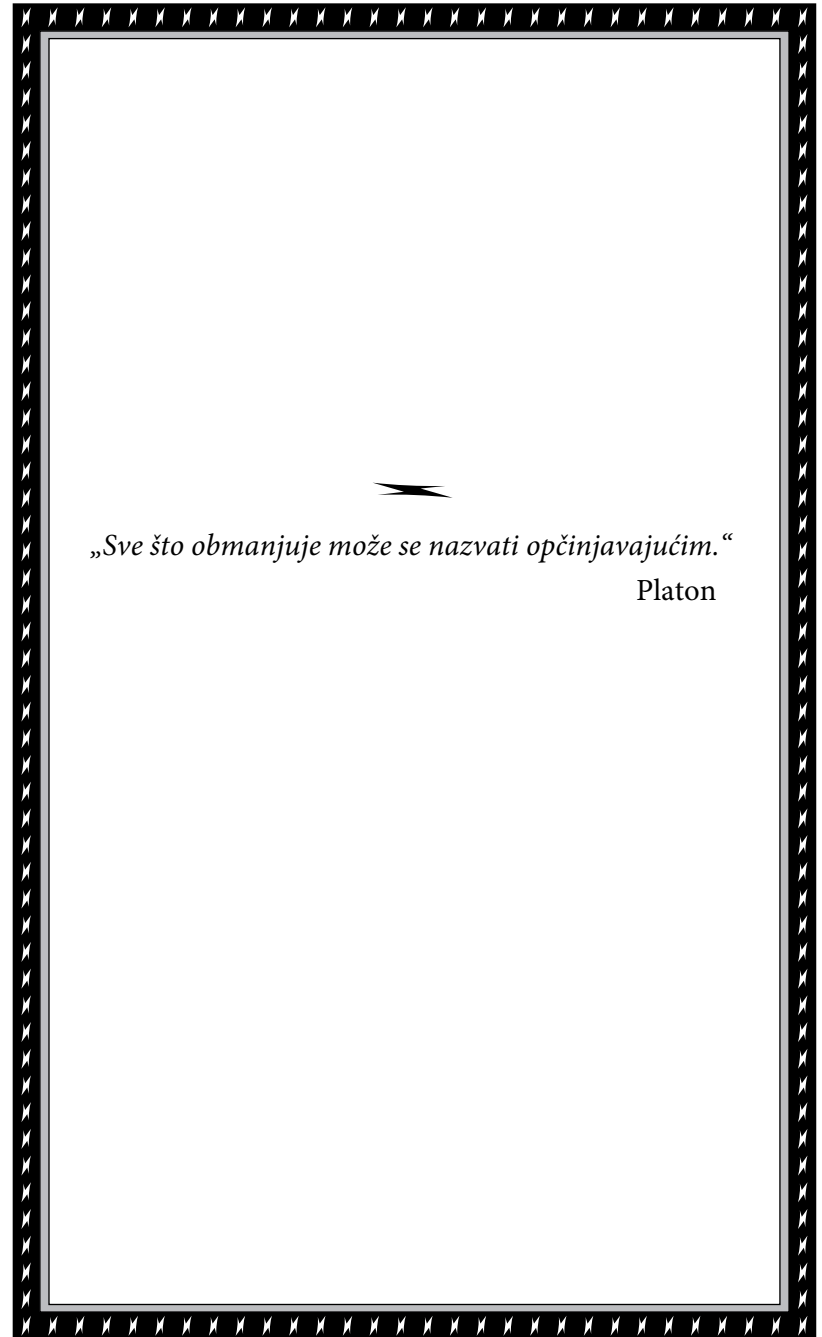
Michael Farquahar

A TREASURY OF DECEPTION

Copyright © Michael Farquahar, 2005

Translation Copyright © 2008 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Mami i tati,
koji su mi uvek (osim o Deda Mrazu)
govorili istinu.*

„Sve što obmanjuje može se nazvati opčinjavajućim.“

Platon

Uvod

„Lepota je istina“, pisao je Kits, „a istina lepota.“ Istorija je, međutim, nagrđena, čak izobličena obmanom. Potraga za istinom, najveća ambicija čovečanstva, zauvek je kompromitovana za račun neposrednijih obzira – uzgred, nisu svi ti obziri podli. Varanje Hitlera, na primer, možda je spaslo civilizaciju. Učestano žrtvovanje sopstvenih ideala predstavlja bitni deo ljudske prirode, a velike laži tokom istorije raznolike su i iznijansirane kao i samo čovečanstvo.

Vekovima je Vatikan polagao pravo na veći deo Evrope zbog besmisleno falsifikovanog dokumenta poznatog kao *Konstantinovo zaveštanje*. Godine 1915. naučnici na glasu proglasili su takozvanog piltdaunskog čoveka neoborivim dokazom karike koja nedostaje između majmuna i čoveka, iako se ispostavilo da je reč o nezgrapnoj mešavini lobanje srednjovekovnog Engleza i vilične kosti orangutana. Hitler nikada nije pisao dnevnik. Anastasija nikada nije pobešla boljševicima. Nostradamus nije imao blagog pojma o budućnosti. A Bil Klinton je uistinu imao seksualnu vezu s onom gospođicom Louinski.

Nazovite ovo istorijskom riznicom samozvanaca, šarlatana i lažova. Ili ga nazovite lukavstvom: prividan izgovor za knjigu bez prave vrednosti, osim razdragane svetkovine umetnosti obmane. Neke od priča će vam možda biti poznate. Oprostite na prepričavanju, ali bez njih nijedna zbirka obmana ne bi bila kompletna. Mnoge su odbačene iz anala Zapadne civilizacije, kao izraz autorovog žalosnog nepoznavanja Istočnog sveta. Na kraju, i što je najvažnije, iako je ovo antologija laži, svaka priča je istinita!

Nostradamus: prevara „stoleća“

Prvi deo

KOLOSALCI

Svi likovi ove riznice obmana mogu s pravom da dobiju naziv „kolosalci“, međutim, oni koji se pojavljuju u ovom delu knjige ne uklapaju se potpuno u određene kategorije s ostalima. Oni su, naravno, svi bili prevaranti, ali svaki od njih je posedovao jedinstven dar za laganje.

1

Šarlatanova mreža

Ako je Nostradamus bio takva sveznalica, zbog čega nije dao znak svom voljenom kralju da bi mu bilo pametno da izostane s turnira na kome će poginuti 1559. godine? Umesto toga, čuveni „vidovnjak“ iz šesnaestog veka, rođen kao Mišel de Notr Dam, napisao je poslanicu posvećenu Anriju II u svojoj knjizi proročanstava *Stoleća* i predskazao velike događaje tom francuskom monarhu. Išao je čak tako daleko da kralja nazove „nepobedivim“. Ubrzo posle toga, Anri je umro kao žrtva čudljive nesreće u viteškoj borbi. Međutim, Nostradamus je posle toga procvetao pod pokroviteljstvom udovice kralja Anrija, Katarine Mediči. Zahvaljujući lakovernim sledbenicima, puna četiri veka cveta i dalje.

Kroz približno hiljadu katrena koji čine *Stoleća*, Nostradamusu se pripisuje širok opseg predviđenih nesreća, od velikog požara u Londonu do uspona Hitlera. Metod kojim se koristio pri pisanju svojih predskazanja i način na koji su ih tumačili oni koji su mu verovali predstavljaju čudo sistematskog obmanjivanja i nepokolebljive vere. Prevara koju je možda najjasnije artikulirao čuveni raskrinkavač Džejms Randi „Neverovatni“, sastoji se u tome da se izrekne mnogo

toga, da se sve upakuje u dvosmislen jezik i dopuni sa što je moguće više simbola i alegorija. Oni koji su spremni da poveruju mogu posle iz ovih izjava da izvlače skoro neograničenu količinu značenja i istina.

Džon Hodž, na primer, divi se Nostradamusovoj izuzetnoj sposobnosti u većem broju knjiga. Vrhunac doseže s ovim katrenom:

*Religija s imenom mora pobediće
Sektu sina Adalunkatifa,
Svoje glava žalosna sekta će se plašiti
Dvojice koje su ranili A i A.*

Ovo se, naravno, odnosi na libijskog despota Muamera Gada-fija, provaljuje iz Hodža. „Adalunkatif“ je očigledno anagram imena Gadafi Luna (iako ovde nema mesta dodatnom slovu „t“), što on prevodi u „Gadafi Mesec“. Karakteristika Meseca je srp, što je slučajno i simbol Islama. Zatim, tu je i ovaj katren koji je poslužio da se pokaže maestrovo predviđanje zveri iz Berlina:

*Zveri besne od gladi preplivaće reke,
Većina vojske biće protiv donjeg Dunava.
Onaj Veliki biće dovučen u gvozdenom kavezu
Dok dete brat ništa neće primetiti.*

Latinsko ime za donji Dunav, koje je korišćeno u rimskim mapama iz epohe, jeste Hister, što zvuči tako slično reči Hitler da su nostradamusovci postali ekstatični otkako su otkrili ovu (beznačajnu) vezu. Pre toga, ova strofa je primenjivana na tursko osvajanje ove oblasti, a taj događaj se zgodno odigrao pre nego što je Nostradamus napisao *Stoleća*. Ovo je sigurno sredstvo da se dobije zagantovano uspešno predskazanje.

Kako su kataklizmički događaji bili njegova jača strana, Nostradamus je predvideo i kraj sveta. Interpretacije kada će to da se dogodi, međutim, obuhvataju razdoblje u opsegu od 1999. do 7000. godine. Nemoguće je ovo precizno odrediti jer je Nostradamus znao najvažnije pravilo predskazivanja: po svaku cenu izbegni svaku određenost.

2

Skлонost prevarama

I me mu je ostalo nepoznato do današnjih dana, ali čovek koji je sebe zvao Džordž Psalmanazar izveo je jedno od najimpresivnijih i najuspešnijih lukavstava svih vremena. U Londonu se obreo 1704. godine, izdajući se za „rođenog Formožanina“. Iako nikad nije prišao ni blizu tom ostrvu (današnjem Tajvanu, koji je u to doba bio uglavnom neistražen), uzbuđenoj publici je pričao kako je član vladarske porodice Formoze, odakle se probio do Japana a zatim u spoljni svet. Njegova knjiga *Istorijski i geografski prikaz Formoze* pružala je razrađene pojedinosti i crteže odevanja, kulture, religije i običaja na Formozi – sve odreda izmišljotine. U nju je čak uneo i formožansku abecedu.

Psalmanazar je postao senzacija u Evropi. Knjiga mu je postala hit i prevedena je na više jezika. Naučna društva su opčinjeno pratila njegova predavanja. Formoza, kako ju je on opisao, bila je čudno i okrutno društvo, u kome je čovek mogao jednostavno da proglašuje svoju ženu preljubicom pa da joj odrubi glavu i pojede je. Svake se godine, pričao je on, osamnaest hiljada dečaka uzrasta do devet godina žrtvuju formožanskom božanstvu, a kanibalizam se čilo upražnjava. Govorio je da korišćenje zmijske krvi omogućava većini Formožana da žive preko sto godina.

Kad bi neko osporio Psalmanazarove tvrdnje, on je pribegavao strategiji uporne tvrdoglavosti. „Sve što sam ikada potvrdio u razgovoru“, kasnije je zapisao, „samo nekolicini i samo ono što je bilo tako neverovatno, čak besmisleno, nikad ne treba da se menja ili osporava u pisanju. Tako sam jednom, nesmotreno u razgovoru, broj godišnje žrtvovanih dečaka napumpao na osamnaest hiljada, ali nisam se dao ubediti da taj broj smanjim, mada sam shvatao nemogućnost tako malog ostrva da svake godine izgubi toliko stanovnika a da ne postane nenaseljeno, već sam naveo da je stanovništvo toliko glupo da se povinuje tome.“

Psalmanazarova smicalica je bila tako uspela da ga je londonski biskup poslao u Oksford, gde je trebalo da studira i predaje fomožansku istoriju, a anglikanska crkva mu je naručila prevod Starog i Novog zaveta na njegov maternji jezik. Kroz nekoliko godina, međutim, ova šarada je počela da se kruni, a njen izvršilac je postao opterećen grižom savesti, kao i opakom zavisnošću od opijuma. Njegovi mučenički memoari, objavljeni dve godine po njegovoj smrti – 1763, otkrili su čitavu obmanu – ali ne i njegov pravi identitet.

3

„Princ varalicâ“

Godina 1842. je godina velikog naučnog napretka. Džosef Henri je otkrio oscilatorni karakter električnog pražnjenja, a Kristijan Dopler dao svoje ime efektu pokretnog izvora zvučnih talasa. Iznet je Prvi zakon termodinamike a etar je upotrebljen prvi put kao anestetik u hirurgiji. Brodovi pokretani parom krstarili su vodama Amerike, što je bio podvig nezamisliv samo nekoliko godina ranije, a kraljica Viktorija je dala kraljevsko odobrenje za nov način transporta pošto se prvi put povezla vozom.

Nauka i tehnologija kao da su carovale te 1842, ali iste godine kad je čovečanstvo zapanjujuće napredovalo, P. T. Barnum, samozvani „Princ varalicâ“, razmetljivo je izložio prevaru zvanu „Morska sirena sa Fidžija“. Hiljade ljudi je čekalo u redu da vidi glavu i torzo uginulog majmuna nakalemljene na rep isušene ribe. Kako izgleda, gutali su žudno kao i uvek svaku koještariju koja im je pružena. U čemu je stvar? Zar ljudi koji žive u doba prosvetljenosti ne bi trebalo da budu bar malo mudriji? E pa, to nije obavezno.

Neki istoričari tvrde da ljudi upravo zbog vrtoglavog stepena napretka postaju tako lakoverni. Navala novih otkrića učinila je skoro sve mogućim. Zbog ove siline bilo je moguće da providni

članci njujorškog *Sana* o životu na Mesecu postanu uverljivi (pogledati Drugi deo, poglavlje četvrto). A to je nalivalo vodu na Barnumovu vodenicu. „U svakom zlu ima nečeg dobrog“, navodno je govorio i kao životnu misiju sebi odredio da olakša ljude tog dobra.

Ovaj čudesni zabavljač i umetnik prevare debitovao je 1835. s prikazivanjem postarije crnkinje po imenu Džoj's Het, koju je nazvao „zapanjuća i najzanimljivija retkost sveta“. Njoj je 161 godina, rastrubio je Barnum, a bila je dadilja nikom drugom do Džordžu Vašingtonu kad je bio beba. Majstor publiciteta, Barnum je u Njujorku okupio ogromnu publiku uz pomoć letaka, plakata i objava u novinama u kojima ju je najavljavao kao „najstariji primerak moralnosti“ na koji će Amerikanci ikada naići, kao prvu osobu „koja je oblačila“ oca nacije.

Prikazivanje Džoj's Het poznjelo je takav uspeh u Njujorku da je Barnum s njom napravio turneju po Novoj Engleskoj kako bi počastila širu javnost pričama o malom Džordžu i porodici Vašington. Kad je zanimanje za nju počelo da čili, Barnum je bio spreman. U jedne bostonske novine je postavio pismo u kome se tvrdilo da je Džoj's Het prevara, „vešto konstruisana mašina, načinjena od riblje kosti, kaučuka i bezbroj opruga, genijalno sastavljena i napravljena da može da se pokreće i pri najlakšem dodiru, prema volji onog ko njome upravlja“. Ovo je bila sjajna taktika. Sad su ljudi plaćali da provere da li je Džoj's Het stvarna ili neka vrsta robota*.

Ovako usmerivši karijeru, Barnum je počeo da skuplja druge retkosti i prikazuje ih u Američkom muzeju u gradu Njujorku. Mnogi eksponati su bili sumnjivog porekla, kao drvena noga koja je navodno pripadala generalu Santa Ani, ali malo njih je

* Obdukcija izvršena na telu Džoj's Het, pošto je umrla 1836, ukazala je na to da je ona barem upola mlađa od dobi koju joj je Barnum pripisivao. Njujorški časopis *San* je Barnuma optužio za prevaru, ali njegov saradnik Levi Liman je podmetnuo priču u njujorškom *Heraldu* kako je sama obdukcija prevara i kako je Džoj's Het živa i zdrava. [Prim. autora]

izazvalo takvo uzbuđenje u masi kao morska sirena sa Fidžija. Barnum je ovako opisuje jednom od saradnika: „Ta životinja je ružan, osušen, pocrneli i sitni primerak, jedva metar dužine. Usta su joj bila otvorena, rep presavijen a ruke podignute, tako da je delovala kao da je uginula u velikom bolu.“ Ma kako neprivlačna njegova „morska sirena“ bila, Barnum je bio rešen da mu ona donese novac.

Pre nego što ju je izložio, u tajnosti je napisao pisma i poslao ih njujorškim novinama iz raznih južnjačkih gradova, obavestavajući kako je britanski prirodnjak dr Griffin (zapravo njegov saradnik Levi Liman) poseduje morsku sirenu navodno uhvaćenu u blizini „Ostrvlja Fidži“. Zatim je postavio „dr Grifina“ u jedan od njujorških hotela i udesio da novinari dođu i uvere se kakav je to neobičan primerak. U međuvremenu, piše Barnum, „dok je Liman u hotelu *Pacifik* pripremao javno mnjenje za morske sirene, ja sam se marljivo dao na posao (mada naravno u tajnosti) da nabavim drvoreze i fotografske slike, kao i brošuru, kojima ćemo dokazati autentičnost morskih sirena.“

Barnum je u sve njujorške novine odneo po jedan drvorez i ponudio im ga besplatno. Većina ga je objavila 17. jula 1842. Osim toga, podelio je po gradu i deset hiljada primeraka brošure o morskim sirenama. Zatim, pošto je interesovanje publike probuđeno, Liman u ulozi dr Grifina prikazao je ovaj prividni primerak u Koncertnoj sali na Brodveju, gde je držao predavanja o njegovoj retkosti u prirodi. Nedelju dana kasnije, „morska sirena“ je uz velik publicitet premeštena u Barnumov muzej i predstavljena „bez dodatnog naplaćivanja“. Broj plaćenih ulaznica za muzej skoro je utrostručen.

U jesen 1869, posle mnogo godina uspeha s drugim zabavnim lukavstvima, „Princ varalicâ“ je otkrio da ima rivala za to zvanje. Ime mu je Džordž Hal, a prevara koju je izveo mogla je da se takmiči sa svakom Barnumovom. Hal je na farmi jednog rođaka u državi Njujork zakopao ogromnu figuru čoveka izvanu u gipsu. Ispričao je kako je inspiraciju za to dobio od jed-

nog evangelističkog propovednika koji je tvrdio kako su divovi tumarali zemljom jer tako kaže Biblija. Kip je postao senzacija kad je Hal organizovao njegovo „otkriće“ godinu dana pošto ga je zakopao. Mase su dolazile da vide „Kardifskog džina“, kako je prozvan, a tu čast su bogato plaćali. „Kad ga čovek pogleda ne može da odoli osećaju kako se nalazi u prisustvu velikog i nadmoćnog bića“, napisao je jedan novinar. „Gomila koja se okupila oko njega delovala je takoreći opčinjeno. Nije bilo neprikladnog ponašanja.“ Ali, bilo je polemika. Neki su govorili da je figura fosil čoveka, star više hiljada godina. Drugi su tvrdili da je to prastara statua. A bilo je i onih koji su smatrali da je reč o čistoj prevari.

Glas o ovom otkriću brzo je stigao do Barnuma, koji je neprekidno osmatrao retkosti koje donose novac. Prepoznao je da je Kardifski džin glavni zgoditak, pa je ponudio izdašnu sumu novca da ga otkupi. (Hal je tada već bio prodao diva nekom drugom.) Barnum je odbijen, ali ne i zaustavljen. Umesto da se udalji od mogućeg zlatnog rudnika, on je jednostavno dao da se izvaja nov kip i nazvao ga *pravi* Kardifski džin. Izložio ga je u muzeju Vud u Njujorku u isto vreme kad je original bio u gradu i često je nadjačavao konkurenciju*. Konkurenti su tražili zabranu prikazivanja njegovog kipa, ali je sudija prvostepenog suda odbio da spreči Barnuma da nadvisi u lukavstvu svoje rivale. Kad je jedan od investitora u originalnu prevaru primetio redove ljudi koji čekaju da vide Barnumovu kopiju, navodno je kazao: „Svakog minuta se rađa po jedna naivčina.“ Da ironija bude veća, Barnum je ukrao zasluge i za samu ovu znamenitu rečenicu.

* Ova dva džina su i dalje izložena. Original se nalazi u Farmerskom muzeju njujorškog istorijskog društva u Kuperstaunu u državi Njujork, a Barnumova kopija u Marvinovom muzeju čudesne mehanike u Farmington Hilsu u Mičigenu. [Prim. autora]

4

Imovina koje nema

Za razliku od P. T. Barnuma, koji je u suštini varao ljude da bi ih zabavio, smeli ljudi poput Oskara Harcela želeli su samo da svojim spletkama šišaju neoprezne. Mada danas malo njih zna njegovo ime, Harcel je jedan od najvećih umetnika prevare u istoriji. Početkom dvadesetog veka ubedio je ni manje ni više nego sto hiljada svojih zemljaka sa Srednjeg zapada da daju milione za mogućnost da ostvare ogromnu dobit od izmišljene imovine čuvenog britanskog gusara ser Fransisa Drejka. Ova smicalica je bila tako ubedljiva da su, i posle njegovog hapšenja i osude, mnogi investitori odbijali da poveruju kako je on prevarant. Umesto toga, oni su ga smatrali junakom.

Harcel nije sam smislio prevaru s Drejkovom imovinom. U stvari, njega su prevarila dvojica sitnih prevaranata koji su ga ubedila da je poslovni poduhvat „Drejk“ unosan. Kao pravi sledbenik, on je radio za njih u zamenu za prividne akcije, sve dok se nije opametio i na kraju im ukrao spletku. On ju je prisvojio uz smeli zamah u koji je nemoguće poverovati – skoro nemoguće. Suština spletke je u sledećem: kad je Drejk, koji se obogatio u vreme kraljice Elizabete Prve pljačkajući španske galije, umro 1596, ostavio je veliko imanje, zlato i druge

dragocenosti. Međutim, priča se da je bilo nepravilnosti u njegovoj oporuci koje su i poslužile kao osnova za ovu prevaru. Dok su ostali spletkaroši samo pronašli prezime Drejk u telefonskom imeniku i javili tim ljudima da su mogući korisnici bogatog imanja koje može da se dobije samo uz njihove priloge, Harcel je zapravo tvrdio kako je *on* jedini naslednik čitavog bogatstva, a to pravo mu je pripisao Drejkov potomak „pukovnik Dreksel Drejk“. Objasnio je da je veren s pukovnikovom sestričinom i kako su mu prepisana sva prava nasledstva jer je pukovnikova želja da imanje ostane u porodici. Investitori, pisao je Harcel iz Engleske, imaju mogućnost da zarade zapanjujuće prihode kad Drejkovo imanje pređe u njegove ruke:

Saberite svu zemlju Misurija, Kanzasa i Ajove po prosečnoj ceni od 125 dolara po ralu i sve deonice, bankovne uloge, svu železničku mrežu i gradove u ove tri države, pa sve to zajedno neće dostići imovinu ser Fransisa Drejka ovde u Engleskoj, a čiji sam ja jedini naslednik i koju ja jedini držim, a britanski parlament mi trenutno prenosi gotovinu koju ću doneti u Ameriku i podeliti među muškarcima i ženama koji su mi dali predujam da izvedem [poduhvat] da dobijem ovu imovinu... Reći ću vam ovo na drugi način: ljudi iz visokih finansijskih krugova ovde u Londonu rekli su mi da je svota koju treba da dobijem prodajom Drejkove [imovine] znatno veća nego ukupan dug Britanije i Sjedinjenih Država, kao i dugovi ostalih britanskih zemalja, i da, kako što i sami možete da pročitate, iznosi više od četiri i po milijarde funti sterlinga ili dvadesetak milijardi dolara, što je ulog za koji se vredi boriti i raditi i koji vredi čekati.

Dok ga je novac zasipao iz unutrašnjosti Amerike, Harcel je u Londonu živeo raskošno, odakle je upravljao prevarom bezbedan od nestrpljivih investitora, kao i od američkog zakona. Kad je bankrotirao, ovaj propali farmer i rančer, sad odeven u najfinija odela, večeravao je u najskupljim restoranima i mešao se s engleskom elitom. Čak je sebe proglasio baronom

od Baklanda, navodno titulom koja mu je pripala pošto ga je „pukovnik Drejk“ imenovao za nasljednika ser Fransisa. Ovo, uz ostala prava, potvrdila je „Kraljevska i krunska komisija“, koju je Harcel, iako zaista nije postojala, opisivao kao vrhovni sud. Investitori su i ovo progutali.

Naravno, bez istinskog Drejkovog imanja Harcelu nije bilo moguće da pruži svojim jemcima ništa drugo do nadu. Držao ih je na odstojanju obećanjima o velikom bogatstvu koje samo što nije spremno za raspodelu. Doduše, ono prvo podleže komplikovanim revizijama i knjigovodstvenim postupcima. Na kraju, imovina je ogromna, obuhvata imanja koja se protežu sve od centra Londona pa do Južne Amerike. Uz to, tri veka prihoda i kamata koje ne mogu da se obračunaju preko noći. Kako je vreme prolazilo, Harcel je, iz nužde, postajao sve inventivniji u svojim izgovorima.

„Engleski kralj je radio na prenosu ovih titula na mene sve dok ga nije oborila bolest“, pisao je svojim američkim agentima 1926. godine, „pa moramo da se strpimo dok se ne oporavi i nastavi s poslom, a ovo čekanje iziskuje novac, zato recite našim ljudima na Zapadu, koji su u prošlosti tako plemenito prilagali iz svojih fondova da sad mašinerija ne sme da se zaustavi ovde, već da pošalju još novca i da uporno šalju sve dok se ne obavi prenos. Do kraja ovog meseca bez izuzetka moram imati 6.000 dolara.“

Neverovatno, ali novac je pristizao, i to u sve većim količinama. Harcelov biograf Ričard Rajner veruje da je neobičnom uspehu njegove ličnosti doprineo izvestan broj činjenica. „Kao i svaki veliki prevarant, i on je stvorio pozorište“, piše Rajner, „stvorio je verodostojan pa ipak potpuno varljiv svet, a najvažnije nestvarno tkivo – neizvesnosti, slučajnosti – pabirčio je iz vazduha oko sebe.“ Čuo je, na primer, da se kralj Džordž V razboleo, pa je i to upleo u svoju obmanu. Nadalje, nastavlja Rajner, Harcel je delao u istorijskom trenutku kad su Amerikanci bili posebno prijemčivi za nečuvene spletke. „U Ame-

rici se podrazumeva optimistički stav o sopstvenim životnim mogućnostima“, piše on, „posebno mogućnostima bogaćenja, a dvadesetih godina je žestoko samopouzdanje doseglo vrtoglave nove visine zablude.“ U to vreme je predsednik Kalvin Kulidž izjavio: „Američki posao je biznis.“ A biznis je doživeo bum. Uz velika bogatstva stvorena skoro preko noći, ništa nije delovalo nemoguće. Imovina ser Frensisa Drejka izgledala je kao sigurna investicija stanovnicima Srednjeg zapada umornim od Vol stri-ta, a veliki slom berze 1929. kao da je samo produbio njihovu veru. „Sad im je vera u Harcela poput vatre najbesomućnijih verskih fanatika“, napisao je jedan posmatrač.

Dok je skupljao bogatstvo od svojih naivnih obožavalaca, Harcel je delovao nepobedivo. Uporno je izigravao napore američkih vlasti da ga zaustave. „Podvala je, po svemu sudeći, bila apsurdna, a opet apsurd je kako ju je teško dokazati“, piše Rajner, „zato i jeste genijalna.“ Ipak, našao se jedan čovek koji je bio uporniji od ostalih, neki inspektor Poštanske službe Sjedinjenih Država, po imenu Džon Sparks. On je uspeo na kraju da prikupi dovoljno dokaza o prevarama preko pošte i omogućio deportaciju Harcela iz Britanije i njegovo hapšenje po povratku u Sjedinjene Države.

Tokom suđenja koje je usledilo, a koje je pokrenuto u Sijuks Sitiju u Ajovi 23. oktobra 1933. godine, Harcelovo stado je pokazalo silnu odanost. Teško onome ko se suprotstavi obožavanom nasljedniku bogatstva koje će s njima podeliti, kako ih je i dalje uveravao. „Kampanja za Harcela je poprimila jevanđelske proporcije“, zapisao je Hari Rid, pravozastupnik Sjedinjenih Država koji je u ovom sudskom procesu bio u svojstvu tužioca. „Ovo je bilo nalik Krstaškom ratu u srednjem veku. Jedna crkva je otpustila svog sveštenika zato što se usprotivio da dà prilog. Ako niste verovali Oskar Harcelu, bolje vam je bilo da držite jezik za zubima. Razgovarao sam sa stotinama ljudi koji su davali priloge pre, tokom i posle suđenja i svaki od njih je smatrao kako je dobro investirao.“

Harcel je konačno proglašen krivim, ali samo što je izašao uz kauciju i podneo žalbu, ponovo je pokrenuo svoju podvalu. U roku od nekoliko dana prikupio je hiljade dolara. „Čitav ovaj posao bio bi već obavljen da nije bilo šake reketaša koju su poslali iz Vašingtona“, kazao je jedan sledbenik. „Ovi ljudi na suđenju ljuti su samo zato što ne mogu da se uključe.“

Pošto je presuda potvrđena, a žalbu odbacio Vrhovni suda Sjedinjenih Država, Harcel je poslat u zatvor Livenvort. Njegovi agenti su, međutim, nastavili da prikupljaju sredstva od vernih koji su im rado obezbeđivali novac. Posledica toga bila je da su Harcela izveli iz zatvora i ponovo mu sudili, ovoga puta u Čikagu i uz izvestan broj njegovih saučesnika. U to vreme je velikog podvaladžiju izgleda zahvatilo ludilo. Poslat je u zatvorsku bolnicu u kojoj je i umro 1943. godine, navodno ubeđen da je zaista baron od Baklanda i milijarder.

5

Samozvanac na zadatku

Kao Volter Miti, izmišljeni lik Džejmisa Turbera, i Stenli Kliford Vejman je od sopstvene prosečne egzistencije koja ga je tištala potražio utočište u drugim, zanimljivijim životima. Međutim, ono što je Miti činio samo u svojoj mašti – postajući naizmenično brodski komandant, čuveni hirurk, kriminalistički advokat i as borbenog pilotiranja – Vejman je činio u stvarnosti. Ovaj niži službenik iz Bruklina, rođen kao Stiven Vajberg, bio je serijski samozvanac,* pri tom veoma vešta varalica.

U jednom od njegovih najranijih lažnih predstavljanja, Vejman (ovo ime je uvek koristio) postaje rumunski oficir, generalni konzul svoje zemlje u Njujorku. Jednog dana 1915. godine, smišlja da treba da izvrši inspekciju borbenih brodova, pa poziva mornaricu Sjedinjenih Država da je ugovori. Kazao je kako mu je rumunska kraljica Marija naložila da prenese njeuno uvažavanje i, kako niko nije sumnjao u njegove akreditive, doveden je na brod *Vajoming*, usidren na reci Hadson. Šepu-reći se u svetloplavoj uniformi ukrašenoj zlatnim gajtanom i s

* U ovoj zbirci ima još samozvanaca (pogledati Osmi deo), ali svi su se oni predstavljali kao članovi kraljevske porodice. S druge strane, Vejman je pribegavao nekolicini drugačijih prerusavanja. [Prim. autora]

admiralskom šapkom, Vejmana je pratio kapetan broda dok je prolazio redove mornara u stavu mirno. Povremeno je on zastajao da zameri nekom mornaru zbog mrlje na cipeli ili nepravilnom držanju i nijednom nije napustio ovaj lik.

Posle inspekcije, Vejman je izjavio kako želi da priredi večeru za oficire u hotelu *Astor* na Tajms skveru. Ponovo u svojoj pomodnoj uniformi, organizovao je raskošan banket. Račun, objasnio je upravniku hotela, treba poslati rumunskom konzulatu u Vašingtonu. Međutim, dok je on slavio s oficirima, zabavu su prekinula dva detektiva koja su u *Njujork tajmsu* pročitala najavu za taj događaj i prepoznala Vejmanovo ime iz nekih drugih lažnih predstavljanja kojima je pribegavao. Istog časa su ga izvukli sa zabave i uhapsili. „Sve što mogu da kažem“, izjavio je kasnije kapetan *Vajominga* novinaru, „jeste da je taj čovečuljak izvršio sjajnu smotru.“

Vejman je u zatvoru proveo neko vreme pre svoje sledeće ludorije koju je smislio kad je video oglas u *Tajmsu*, u kojem se traži lekar da putuje u Limu u Peruu, gde treba da pregleda sanitarne uslove za jednu njujoršku građevinsku firmu. Uz podršku lažnih isprava i nadmoćne samouverenosti dobio je posao. „Doktor Vejman“ je živeo u Peruu raskošno. Iznajmio je imanje s velikom poslugom i trošio rasipno na zabave i druge provode – sve na ime troškova koji su podmirivani u Njujorku. Što se tiče samog posla, Vejman je uspeo da se pretvara kako zna ono što specijalista sanitarac treba da zna, obično klimanjem glavom prihvatajući naizgled razumne predloge drugih. Na kraju su, ipak, njegovi troškovi izazvali podozrenje.

Pošto je smicalica u Peruu razotkrivena, Vejman je poslat kući pa je 1921. preuzeo ulogu službenika Ministarstva inostranih poslova Sjedinjenih Država. U ovom svojstvu je pritekao u pomoć avganistanskoj princezi Fatimi, čiji je dolazak u Ameriku, kako je pročitao, prošao zvanično nezapaženo. Rešen da princezi oda zasluženu počast, pojavio se u njenom apartmanu u hotelu *Valdordf Astorija* pa se izvinio u ime državnog sekretara

Čarlsa Evansa Hjuza zbog nepriličnog prijema na koji je naišla. Obećao je da će Njeno kraljevsko visočanstvo odvesti u Vašington da se upozna sa sekretarom i predsednikom. Od nje očekuje samo 10.000 dolara za poklone koje strani zvaničnici tradicionalno daruju službenicima u prestonici.

Vejman je delom ovog novca iznajmio privatni vagon kako bi pratio princezu Fatimu i njenu pratnju do Vašingtona. Kad su tamo stigli, ostavio je Avganistance u hotelu *Vilard* i žurno se uputio u Ministarstvo inostranih poslova, odeven kao mornarički oficir. Jednom službeniku u Ministarstvu objasnio je kako ga šalje nekolicina senatora, koje je naveo poimence, da organizuje posetu princeze državnom sekretaru Hjuzu. Njenom visočanstvu su odobrene sve diplomatske utančanosti. Tokom susreta s Hjuzom, Vejman ga je poveo u stranu i saopštio kako princeza želi da se sretne i s predsednikom Vrenom Hardingom. Usledio je telefonski razgovor s Belom kućom pa je na brzu ruku upriličen susret. Tom prilikom je Vejman prisno ćaskao s predsednikom, što jedan mornarički oficir nikad ne bi radio, a uspeo je da se ugura i na slike Hardinga s princezom. Ovo je već izazvalo sumnjičavost, ali je Vejman uspeo da se izvuče pre nego što je njegova prevara otkrivena.

Posle toga se pojavljuje kao lični lekar glumice Pole Negri, koju je potresla smrt Rudolfa Valentina, njenog ljubavnika. Dok je sirota Pola tugovala u hotelu *Ambasador*, Vejman joj se predstavio kao lekar i prijatelj pokojnog idola velikog platna i ispričao kako bi glumac želeo da se Vejman stara o njoj. Zatim joj je izmerio temperaturu, dao joj sedative i predložio da se smesti u sobu do njene. Ožalošćena glumica mu je bila zahvalna. Za vreme njenog oporavka Vejman je redovno obavestavao štampu o glumičinom stanju. Zatim ju je pratio na Valentinov pogreb, koji se pretvorio u kaos jer su hiljade ljudi čekale da vide veliku filmsku zvezdu na odru. Vejman je nanjušio mogućnost da proširi svoju ulogu. Pošto je otpratio Polu Negri do njene hotelske sobe, vratio se u pogrebni zavod, sad odeven po

propisu kao lekar, pa je delio mirišljave soli i na drugi način se brinuo o Valentinovim obeznanjenim obožavaocima.

Za vreme Drugog svetskog rata, „doktor“ Vejman je otvorio školu za one koji su želeli da „uhvate maglu“ iz vojske. Tu je podučavao kukavice kako da glume glupost ili gluvoću. Kad bi otkrio da je neko previše glup da izigrava gluvu osobu, Vejman bi mu jednostavno probio bubnu opnu. Bio je to unosan posao sve dok se nije pojavio jedan agent FBI-ja pretvarajući se da je i sam „hvatač magle“. Vejman je uhapšen i odveden u zatvor. Pušten je 1948. Veliki samozvanac se iskupio time što je 1960. pokušao da spreči dva naoružana lopova da opljačkaju motel u kome je radio. Oni su ga ustrelili i on je umro. Da ironija bude veća, umro je kao heroj i to u ulozi sebe samog.

6

Prevarant glavom i bradom

Dva mafijaška bosa nisu mogla biti različitija. Džon Goti zvani Gizdavi don, iz organizacije Gambino, paradirao je gradom u skupim odelima, s upadljivim nakitom i savršeno zalizan, dok je Vinsent Gigante zvani Brada, „ekscentrični kum“ kriminalne porodice Đenoveze, često viđan kako se vuče po Grinič Vildžuu u bademantilu, neuredan i kako blebeće očigledno dementno. Međutim, iako je Gigante delovao kao bezopasan ekscentrik, Goti ga se plašio. Znao je kako Brada samo glumi ludilo ne bi li zavarao vlasti; znao je da se ispod prljavog bademantila krije nemilosrdni ubica koji je već jednom slao ubice na njega i koji može ponovo da ga napadne u svakom trenutku*.

Giganteu je šarada s ludilom dobro služila čitave tri decenije pre nego što je okončana 2003. kad je priznao smicalicu kao deo nagodbe s vladom Sjedinjenih Država. Sve je počelo oko 1970. Brada je još bio kapo porodice Đenoveze kad su ga u Nju Džersiju optužili zbog podmićivanja. Psihijatri su na sudu posvedočili kako je on izgubljeni, paranoični šizofrenik čije se stanje velikom brzinom pogoršava. Optužbe su na kraju povučene,

* Gigantea je razbesnelo što Goti nije kažnjen za ubistvo njegovog kolege dona Pola Kastelana, šefa organizacije Gambino. [Prim. autora]

ali ne i gluma ludila. Gigante je otkrio sjajan način da se čuva zakona. Povremeno se javljao u psihijatrijsku bolnicu i izvodio napade ludila kako bi obogatio sliku. Na primer jednom su mu agenti FBI-ja upali u stan i zatekli ga pod tušem kako stoji s kišobranom. „Vinsent pati od paranoidne šizofrenije“, kazao je novinarima njegov brat, katolički sveštenik. „Ima halucinacije. Takav je od 1968. ili 1969.“

Kada je postao šef porodice Đenoveze, Gigante je nastavio s ovom obmanom kako bi prikrio svoj novi položaj. Vojnicima je naloženo da mu nikad ne izgovaraju ime već kad govore o njemu da pokažu na svoju bradu. Većinu porodičnih poslova vodio je u sitne sate, kad je smatrao da FBI nije tako aktivan. Ostatak dana provodio je balaveći i mrmljajući za sebe. „Tip se ponaša kao lujka dvadeset tri sata na dan“, zabeležio je jedan istražitelj koji je godinama pratio Bradu, „ali jedan sat dnevno pronade neko mesto da vodi najveću mafijašku porodicu u Sjedinjenim Državama. Je li on lud? Jedini on nije u zatvoru. Možda je i genije.“

Godine 1990, Gigante je uhapšen u kući svoje majke, na osnovu mnogih optužbi za organizovanje ubistava i reketiranje. Njegova supruga je delovala iznenađeno zbog optužbi (ili se bar pretvarala), naročito zbog njegovog položaja vođe u organizaciji Đenoveze. „Vinčenco?“, uzviknula je. „On je jedino šef klozeta!“ Narednih sedam godina Bradi je odlagana presuda dok se o njegovoj mentalnoj kompetenciji procenjivalo i diskutovalo. Kad je njegov slučaj konačno dospe na sud, 1997, izvestan broj eminentnih psihijatara svedočio je njemu u korist. „Gospodin Gigante trenutno pati od umerene do teške demencije koja se znatno odražava na disfunkciju njegovog centralnog nervnog sistema“, mišljenje je dr Vilfreda Dž. van Gorpa, direktora neuropsihijatrijskog odeljenja Medicinskog fakulteta na Univerzitetu Kolumbija. Na porotu ovo nije ostavilo utisak, pa je Gigante osuđen i određeno mu je najmanje deset godina zatvora.

Iza rešetaka je Brada izgleda osetio kako treba da skinе masku ludila. Uhvaćen je na traci kako upravlja poslovima porodice Đenoveze na „koherentan, precizan i inteligentan način“, po rečima tužioca. Jednom je zatvorskom čuvaru kazao: „Niko ne može sa mnom da se zajebava“. Da bi izbegao još jedno suđenje za vođenje kriminalnih poslova iz zatvora, Gigante je pristao da se izjasni krivim za opstrukciju pravde i zavaravanje pravnog sistema u trajanju od sedam godina, pre suđenja 1997. „Sve je svršeno“, objavio je državni javni tužilac Roslin R. Mauskopf. „Vinsent Gigante je lukavi prevarant, a mi iz snaga zakona oduvek smo znali da se pretvara.“ Da to i dokažu trebalo im je samo trideset godina.